

Documents

PARLEM CLAR

Prevenió de la infecció de
l'HIV/SIDA a l'escola secundària
postobligatòria

Entorn escolar

PARLEM CLAR

**Prevenió de l'HIV/SIDA
a l'escola secundària postobligatòria**

Entorn escolar

C S B Consorci Sanitari
de Barcelona

 **Agència
de Salut Pública**

Edita: Agència de Salut Pública de Barcelona
2a edició: Barcelona, novembre 2003
Tiratge: 300 exemplars
D.L.: B-xx.xxx-03
Producció gràfica: Primer Segona Edicions

**Prevenió de l'HIV/SIDA
a l'escola secundària postobligatòria**

Entorn escolar

Autores

**Susanna Fernández
Elia Díez**

Agència de Salut Pública de Barcelona

Assessors

Olga Juárez
Associació CEPS. Associació per a la Prevenció i la Promoció de la Salut

Francesc Villamarín
Facultat de Psicologia. Universitat Autònoma de Barcelona

Novembre 2003

El desenvolupament inicial d'aquest programa va ser finançat parcialment per:
Sector de Serveis Personals de l'Ajuntament de Barcelona.
Fundación para la Investigación y la Prevención del Sida en España.
Ministerio de Sanidad y Consumo

Agraïments

Carles Ariza. Agència de Salut Pública de Barcelona

Manuela Ballestín. Agència de Salut Pública de Barcelona

Directors dels centres d'ensenyament que, de forma desinteressada, ens han ofert el seu assessorament

Lourdes Egea. Agència de Salut Pública de Barcelona

Equip administratiu del Servei de Promoció de la Salut. Agència de Salut Pública de Barcelona

Manel González. PIDCES. Punts d'Informació i Dinamització Centres d'Ensenyament Secundari Públics.

Ajuntament de Barcelona. Institut d'Educació

Rocio Ibañez. Serveis d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva. Programa Sanitari d'Atenció a la Dona.

Institut Municipal d'Assistència Sanitària

Cristina Martínez. Serveis d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva. Programa Sanitari d'Atenció a la Dona.

Institut Català de la Salut

Enrique Muñoz. Agència de Salut Pública de Barcelona

Manel Nebot. Agència de Salut Pública de Barcelona

Carlota Riera. Associació CEPS

Tècnics de gestió i Equips de Salut Territorial dels districtes de Barcelona

Joan Ramon Villalbí. Agència de Salut Pública de Barcelona

Índex

Introducció	9
Objectius	10
Material	11
Activitats	13
Activitat 1	15
Activitat 2	17
Activitat 3	19
Activitat 4	21
Annex	23
Tarda Jove. Serveis d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva	25
Equips de Salut Territorial	27
Suport per desenvolupar la intervenció	29
PIDCES (Punts d'Informació i Dinamització als Centres d'Ensenyament Secundari Públics)	31
Altres entitats i ONG	33

Introducció

Un gran nombre d'estudis que avaluen l'efectivitat de les intervencions educatives en el marc de la prevenció recomanen la introducció d'accions complementàries a les intervencions dissenyades per ser aplicades a l'aula. Com d'altres intervencions de promoció de la salut a l'escola, la introducció de mesures en l'entorn escolar augmenta els efectes positius de les intervencions convencionals a l'aula.

Si els programes de prevenció de la sida han estat desenvolupats amb la intenció de reduir les conductes sexuals de risc entre els adolescents, és adient posar a l'abast dels joves els recursos necessaris per a que es compleixi aquest objectiu. A més d'informar-se sobre l'HIV, sentir-se en risc d'infectar-se, tenir una percepció correcta sobre la conducta i opinions dels altres, aprendre a afrontar situacions difícils, a comunicar-se, etc. és necessari que els joves coneguin els centres on cal anar per obtenir informació en un futur i puguin accedir fàcilment als recursos preventius que els permetin evitar les conductes sexuals de risc.

L'escola s'ha convertit en un espai on el jove passa la major part del seu temps i actualment, juntament amb la família, té un paper molt important en l'educació integral de l'individu. Per tant, és un dels llocs adequats des d'on conèixer i familiaritzar-se amb els recursos preventius en relació a l'embaràs no desitjat, el virus de la sida i altres malalties de transmissió sexual.

Així com l'adolescent pot aconseguir preservatius en nombrosos espais de la comunitat, l'accés des de l'escola té la gran avantatge d'estar supervisat per professionals formats prèviament que poden proveir informació i missatges preventius adequats. Alguns centres d'ensenyament de la nostra ciutat han posat en marxa experiències per distribuir preservatius entre els alumnes més grans, amb bons resultats. Les accions a l'entorn escolar varien en modalitat, intensitat i durada, i cada escola, en funció de diferents criteris, ha d'escollir la més adient.

D'acord amb recomanacions de l'OMS (Organització Mundial de la Salut), i tal i com demostren nombrosos estudis, la distribució de preservatius des de l'escola en qualsevol de les seves modalitats no avança el temps l'inici de les relacions sexuals ni les incrementa en nombre; només incrementa l'ús del preservatiu entre aquells adolescents que ja tenen relacions sexuals o comencen a tenir-les de forma protegida. També permet que els joves s'hi familiaritzin i se'n normalitzi la seva funció. El coneixement dels centres on es pot rebre atenció i informació sobre sexualitat i anticoncepció i la presa de contacte amb els principals mètodes anticonceptius dona als joves les eines necessàries per a escollir en un futur la opció més adequada, per planificar-la amb la suficient antelació i actuar de forma responsable. Aquest aspecte és especialment rellevant si tenim en compte que la major part dels joves d'aquesta edat encara no ha començat a mantenir relacions sexuals.

En aquest material presentem quatre activitats amb diferents alternatives per desenvolupar a l'entorn escolar. Cada escola seleccionarà l'activitat o activitats a l'entorn més adients tenint en compte les seves possibilitats i característiques.

Objectius

- Facilitar als adolescents l'accés als recursos preventius.
 - Incrementar el coneixement sobre els recursos de la comunitat: centres d'atenció i informació sobre sexualitat i anticoncepció, llocs on es poden trobar preservatius de manera gratuïta o no, etc.
 - Facilitar el desenvolupament d'activitats al centre educatiu que apropin els recursos preventius als adolescents: màquines dispensadores, punts d'informació juvenil, visites als Centres d'Atenció i Informació sobre Sexualitat i Anticoncepció, etc.
- Facilitar altres accions a l'entorn escolar impulsades pel propi centre, el professorat o l'alumnat.
- Afavorir la normalització del preservatiu a l'entorn dels joves.

Material

Aquest material presenta una sèrie d'activitats per desenvolupar a l'entorn escolar que són complementàries al programa que el professorat, juntament amb els *joves educadors*, aplicarà a l'aula.

Activitats:

Per tal que el programa sigui el més efectiu possible, cada escola ha de triar, com a mínim, una de les activitats següents:

- Activitat 1: Visita al Servei d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva del districte.
- Activitat 2: Informació sobre sexualitat i dispensació de preservatius mitjançant agents de salut externs a l'escola (Equips de Salut Territorial, PIDCES: Punts d'Informació i Dinamització als Centres d'Ensenyament Secundari).
- Activitat 3: Informació sobre sexualitat i dispensació de preservatius mitjançant la pròpia escola (*joves educadors*, professorat, tutors/es, serveis escolars d'atenció a la salut de l'alumnat).
- Activitat 4: Instal·lació de màquines expenedores de preservatius (escola, zona propera).

Amb quin criteri es prioritzen i se seleccionen les activitats?

Cada escola ha de triar, com a mínim, una de les activitats proposades. Els criteris de selecció fonamentals són les característiques de l'escola, dels professionals que hi treballen i dels propis alumnes. Per exemple, si hi ha o no espais disponibles per desenvolupar cada una de les activitats, l'actitud del professorat i de la direcció del centre envers el tema, la conducta sexual dels adolescents, el seu coneixement previ sobre el tema, etc. També poden ser importants les característiques del barri on està l'escola, la relació del centre educatiu amb els professionals externs, amb els centres de salut, etc.

Com a primera opció es suggereix una visita al Servei d'Atenció a la Salut sexual i Reproductiva del districte, ja que és una activitat bàsica que qualsevol centre pot dur a terme independentment de les seves característiques. Respecte la resta d'opcions, cada centre en pot escollir una que serà la veritable acció a l'entorn escolar.

Qui les tria?

El professorat encarregat de dur a terme el programa, conjuntament amb la direcció del centre si és necessari. A més, les escoles poden rebre suport de professionals externs a l'escola si ho necessiten.

Qui subministrarà el material preventiu?

El material preventiu que es distribueixi als centres educatius (preservatius i/o fulletons informatius) serà subministrat per l'Institut Municipal de Salut Pública.

ACTIVITATS

VISITA AL SERVEI D'ATENCIÓ A LA SALUT SEXUAL I REPRODUCTIVA DEL DISTRICTE

En què consisteix:

Organitzar una visita a aquest servei. L'escola concerta directament la visita.

Qui se n'encarrega:

Els *joves educadors* o bé el professorat o tutor/a.

Espai:

Fora de l'escola.

Orientacions:

En aquests serveis hi treballen professionals que poden informar i assessorar els adolescents sobre sexualitat i anticoncepció. Hi ha serveis reservats exclusivament a l'atenció juvenil, com la tarda jove.

Aquesta visita es pot organitzar com l'última activitat del programa. És recomanable que siguin els *joves educadors* els qui s'encarreguin d'organitzar aquesta activitat, trucant al servei i presentant prèviament el recurs a la resta de companys.

És aconsellable que cada escola concerti la visita amb el servei més proper, sobre tot si la majoria dels alumnes resideix al barri.

INFORMACIÓ SOBRE SEXUALITAT I DISTRIBUCIÓ DE PRESERVATIUS MITJANÇANT AGENTS DE SALUT EXTERNS A L'ESCOLA

En què consisteix:

Dispensació gratuïta de preservatius a través de professionals externs a l'escola.

Qui se n'encarrega:

Els PIDCES (Punts d'Informació i Dinamització als Centres d'Educació Secundària) o els Equips de Salut Territorial. Només hi tenen accés els centres d'educació secundària públics.

Espai:

Escola.

Orientacions:

Amb aquesta activitat, l'alumne no només obté preservatius, sinó que pot rebre informació i/o assessorament de la mà de professionals especialment qualificats per aquesta tasca. Aquests professionals poden ser, a més, un pont entre l'escola i els Centres d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva.

Aquesta activitat té l'avantatge que pot ser desenvolupada per personal extern al centre educatiu i l'escola només cedeix l'espai adequat.

Cada escola pot escollir la forma d'atenció que consideri més adequada, establint contacte previ amb aquests serveis.

PROPOSTA 1:

Informació sobre sexualitat i distribució de preservatius a través dels PIDCES (Punts d'Informació i Dinamització als Centres d'Educació Secundària)

S'encarreguen de donar informació sobre sexualitat i de distribuir preservatius entre els alumnes.

La seva tasca és donar informació als adolescents sobre temes del seu interès. Poden adreçar-los als recursos més adients segons les seves necessitats.

D'altra banda, els professionals que hi treballen són adults joves prèviament formats, la qual cosa facilita el contacte amb els adolescents.

Tot i que aquests serveis s'adrecen a escoles públiques, els centres concertats o privats que ho desitgin també podran aplicar una opció similar promoguda per l'Institut Municipal de la Salut.

PROPOSTA 2:

Informació sobre sexualitat i distribució de preservatius mitjançant els Equips de Salut Territorial

Els/les professionals dels Equips de Salut Territorial s'encarreguen de donar informació sobre sexualitat i distribuir preservatius entre els alumnes.

Aquests equips, presents a cada districte de la ciutat, estan formats per infermers i metges que treballen conjuntament amb els centres educatius la prevenció i la promoció de la salut. Amb aquesta proposta amplien el seu paper a les escoles, com a referents de salut importants, tant per als alumnes com per la resta de personal escolar.

INFORMACIÓ SOBRE SEXUALITAT I DISTRIBUCIÓ DE PRESERVATIUS MITJANÇANT LA PRÒPIA ESCOLA

En què consisteix:

Distribució gratuïta de preservatius i informació sobre sexualitat a través de personal de l'escola prèviament format.

Qui se'n encarrega:

- Els *joves educadors*.
- El professorat o els tutors/es.
- Serveis escolars d'atenció sanitària a l'alumnat.

Espai:

- Aula (com a cloenda de la seva intervenció).
- Escola.

Orientacions:

Cada escola estableix la forma d'atenció que consideri més adequada: dies, horari, nombre de preservatius per alumne, tipus d'informació complementària, etc.

PROPOSTA 1:

Informació sobre sexualitat i distribució de preservatius mitjançant els *joves educadors*

Els *joves educadors*, supervisats pel professorat, faciliten preservatius a la resta de companys acompanyats de fulletons amb informació bàsica sobre sexualitat, centres d'atenció i informació sobre sexualitat i anticoncepció, etc.

Tot i que aquesta proposta es pot desenvolupar puntualment a l'aula com a cloenda del programa, resulta interessant prolongar-la en el temps facilitant als *joves educadors* un espai privat on puguin dispensar preservatius, informar la resta d'alumnes i/o derivar-los a centres especialitzats.

Una altra possibilitat és que els *joves educadors* tinguin el material preventiu i gestionin el seu subministrament, actuant com a referents per a la resta de companys de l'aula i sense necessitar un espai concret.

Aquesta proposta, independentment de com es plantegi, és especialment recomanable perquè representa un complement al treball que els *joves educadors*, formats especialment per desenvolupar la seva funció, han fet a l'aula.

PROPOSTA 2:

Informació sobre sexualitat i distribució de preservatius mitjançant el professorat o els tutors/es

El professor o professora que ha dut a terme la intervenció s'encarrega de facilitar als alumnes participants en el programa preservatius acompanyats de fulletons amb informació bàsica sobre sexualitat, centres d'atenció i informació sobre sexualitat i anticoncepció, etc.

Es pot desenvolupar puntualment a l'aula com a cloenda del programa o bé prolongar la dispensació durant el curs.

Una possibilitat és que el tutor/a del curs o el professor/a que ha participat en el programa tingui el material preventiu i en gestioni el subministrament, actuant com a referent per als alumnes i sense necessitar un espai concret d'aplicació de l'activitat.

Una altra opció és que l'accés al material es concreti en un dia i hora setmanal, per exemple a l'espai de tutoria. En aquest cas la persona adequada per encarregar-se de l'activitat es el tutor o tutora.

PROPOSTA 3:

Informació sobre sexualitat i distribució de preservatius mitjançant els serveis escolars d'atenció sanitària de l'alumnat

Distribució gratuïta de preservatius a través de *cistelletes* en espais reservats a l'atenció dels alumnes dins l'escola. Per exemple, la infermeria o el servei d'atenció psicopedagògica.

Aquesta proposta té l'avantatge que l'alumne no només obté preservatius, sinó que pot rebre informació i assessorament de la mà de professionals especialment qualificats per aquesta tasca. Aquests espais poden ser, a més, un pont entre l'escola i els Centres d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva.

L'ús de *cistelletes* en espais relativament privats per distribuir els preservatius pot afavorir-ne l'accés per part del joves, tal i com han demostrat alguns estudis, ja que amb aquest sistema els preservatius són, a més, gratuïts.

INSTAL·LACIÓ DE MÀQUINES DISPENSADORES DE PRESERVATIUS

En què consisteix:

Dispensar preservatius a través d'una màquina expenedora.

Qui se'n encarrega:

Personal extern a l'escola que s'encarrega del manteniment.

Espai:

Escola o zona propera (bar o cafeteria, etc.).

Orientacions:

La màquina expenedora pot anar acompanyada de fulletons informatius sobre prevenció de la sida, Centres d'Atenció i Informació sobre Sexualitat i Anticoncepció, etc.

Aquesta activitat té l'avantatge pràctica que no cal cap persona que s'encarregui de la distribució del material.

PROPOSTA 1:**Instal·lació de màquines expenedores de preservatius a l'escola**

La màquina pot instal·lar-se en qualsevol espai de l'escola. Experiències prèvies aconsellen que s'instal·li en un lloc discret, on els adolescents puguin accedir-hi amb la intimitat necessària.

Aquesta proposta és interessant perquè es tracta d'una opció similar a les que existeixen a la resta de la comunitat. És a dir, una compra de preservatius que en un futur l'adolescent pot continuar fent fora de l'escola.

PROPOSTA 2:

Instal·lació de màquines expenedores de preservatius fora de l'escola

La màquina dispensadora pot instal·lar-se en un espai proper a l'escola freqüentat pels adolescents (bar o local proper a l'escola, etc.). Qualsevol màquina expenedora de tabac pot adaptar-se a la dispensació de preservatius i, en principi, no suposa cap esforç pel propietari del local on es col·loqui.

Aquesta proposta té l'avantatge que els preservatius es distribueixen a comunitat, lloc on l'adolescent els haurà d'aconseguir en un futur.

ANNEX

CENTRES D'ATENCIÓ I INFORMACIÓ SOBRE SEXUALITAT I ANTICONCEPCIÓ

Districte	Centre	Persona de contacte	Adreça	Telèfon	Tarda Jove
Ciutat Vella	CAP Drassanes	Ana Zaragoza	Av. Drassanes 17-21, 3a planta	93 329 44 95	DJ 16-20
Eixample	CAP Manso	Cristina Martínez	Manso 19-27, 6a planta	93 325 28 00 ext. 248 93 424 74 58	DX 17:30-20
Sants-Montjuïc, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi	CAP Numància	Isabel Coca	Numància 23	93 223 28 88 93 439 34 21	DM 15-19
Gràcia, Horta-Guinardó	CAP Travessera de Gràcia CAP Horta	Maria Madroñal	Travessera de Gràcia, 346 Lisboa s/n, planta baixa	93 455 63 10 93 420 92 73	DLL 17:30-20 DV 17:30-20
Nou Barris	CAP Rio de Janeiro	Marta Xivillé	Av. Rio de Janeiro 83-91, planta baixa	670 29 32 70 93 276 99 10	DJ 17:30-20
Sant Andreu	CAP Sant andreu	Roser Porta	Av. Meridiana 428, 6a planta	93 274 55 16	DLL 17:30-20

Urgències: de dilluns a divendres de 8 h. a 20 h. a tots els centres

EQUIPS DE SALUT TERRITORIAL DELS DISTRICTES

EST Ciutat Vella. C/ Erasme Janer 8. Tel. 93 329 62 04

EST Eixample. C/ Aragó 311. Tel. 93 291 62 80

EST Sants-Montjuïc. C/ Creu Coberta 104. Tel. 93 291 63 85

EST Les Corts. C/ Masferrer 29. Tel. 93 291 64 84

EST Sarrià-Sant Gervasi. C/ Salvador Mundi 6. Tel. 93 291 65 41

EST Gràcia. Pl. Rius i Taulet 6. Tel. 93 291 66 79

EST Horta-Guinardò

Pl. Santes Creus 8. Tel. 93 358 81 00

C/ Santuaris 27. Tel. 93 429 08 09

EST Nou Barris. C/ Juan Ramon Jiménez 4-6. Tel. 93 274 91 56

EST Sant Andreu. C/ Juan de Garay 116. Tel. 93 243 17 22

EST Sant Martí

C/ Selva de Mar 215. Tel. 93 308 68 03

Gran Via 837 (Centre Cívic "la Farinera del Clot"). Tel. 93 291 80 80

C/ Pallars 277 (Centre Cívic "Can Felipa"). Tel. 93 266 44 41

Rambla Prim 85-87. Tel. 93 266 39 36

SUPORT PER A DUR A TERME EL PROGRAMA

Servei de Promoció de la Salut
Institut Municipal de Salut Pública
Pl. Lesseps 1
08023 Barcelona
Tel 93 238 45 45
Fax 93 217 31 97

Associació CEPS. Associació per a la Prevenció i la Promoció de la Salut
C/ Dr. Sant Ponç, 60-66
08030 Barcelona
Tel 93 345 60 48
Fax 93 346 25 15

També podeu rebre suport dels Equips de Salut Territorial.

PIDCES (PUNTS D'INFORMACIÓ I DINAMITZACIÓ ALS CENTRES D'ENSENYAMENT SECUNDARI PÚBLICS)

Coordinador: Manel González
C/ Avinyó, 16
08002 Barcelona
Tel. 93 301 39 78

ALTRES ENTITATS I ONG

ACTUA

C/ Gomis, 38 baixos
08023 Barcelona
Tel. 93 418 89 74 i 93 418 50 00

ACTUA VALLÈS

C/ Turull, 164
08202 Sabadell
Tel. 93 727 19 00

Ambit Prevenció

C/ Aribau, 154 3er
08036 Barcelona
Tel. 93 237 13 76

ABS. Associació Salut i Comunitat

C/ Llobregat, 83 (SAD)
08904 L'Hospitalet de Llobregat
Tel. 93 333 09 16

ACAS. Associació Catalana Antisida de Catalunya

C/ Junta de Comerç, 23 baixos
08001 Barcelona
Tel. 93 317 05 05

AEC-GRIS

C/ Sant Honorat, 5
08002 Barcelona
Tel. 93 317 74 79

AIS. Associació d'Incorporació Social

Tel. 93 423 17 11

Associació anti-Sida de Lleida

Rambla Ferran, 22 3er 2na
25007 Lleida
Tel. 973 22 12 12

ASP. Associació Sida i Presó

C/ Providència, 42 3er 1a
08024 Barcelona
Tel. 93 285 08 73

ATOS. Associació per al Transplantament d'Òrgans a Seropositius

C/ Escudellers Blancs, 1 baixos
08002 Barcelona
Tel. 93 318 20 56

CJAS. Centre d'Anticoncepció i Sexualitat

C/ La Granja, 19-21 baixos
08024 Barcelona
Tel. 93 415 75 39

Comité 1er de Desembre. Plataforma unitària d'ONG sida de Catalunya

C/ Aribau, 154 3er
08036 Barcelona
Tel. 93 237 54 50

Coordinadora Gai-Lesbiana

C/ Finlàndia 45, 3er
08014 Barcelona
Tel. 93 298 00 29

Creu Roja Barcelona

C/ Junta de Comerç, 10
08001 Barcelona
Tel. 93 318 17 96

FASE. Fundació Anti-Sida Espanya

C/ Tuset, 19 4rt 3er
08006 Barcelona
Tel. 93 209 93 66

Fundació Dimensió Sida

Ronda General Mitre, 131, 4rt 2na
08022 Barcelona
Tel. 93 211 70 46

Federació Catalana d'ONG Sida

C/ Providència, 42 3er 1a
08024 Barcelona
Tel. 93 285 08 73

FLUSIP. Fundació Lucia Sida Pediàtric

Av. Pompeu Fabra, 10
08024 Barcelona
Tel. 93 284 14 22

Fundació de Lluita contra la Sida

Ctra. del Canyet, s/n
08916 Badalona
Tel. 93 465 78 97

Gais Positius

C/ Finlàndia 45, 3er
08014 Barcelona
Tel. 902 12 01 40

GTT. Grup de Treball sobre Tractaments de l'HIV/sida

C/ Pi, 10 1er 2on
08002 Barcelona
Tel. 93 302 04 11

INSERCOOP

C/ Diputació, 369, pral 1a
08009 Barcelona
Tel. 93 232 41 11

Projecte dels Noms

C/ Escudellers blancs, 1 baixos
08002 Barcelona
Tel. 93 318 20 56

Sida-Studi

C/ Sant Pere més Alt, 17 baixos
08003 Barcelona
Tel. 93 268 14 84

Stop Sida

C/ Finlàndia 45, 3er
08014 Barcelona
Tel. 93 298 00 29

VIH-DA Associació

Sant Pere, 81 1er
08911 Badalona
Tel. 93 389 46 75

C S B Consorci Sanitari de Barcelona

 **Agència
de Salut Pública**